

ШТАМΠΑН ЛЕТАК НАМЕЊЕН ОПКОЉЕНИМ НЕМЦИМА У КРАЉЕВУ

По ослобођењу Чачка, 1. октобра 1941. године ступио сам у Драгачевски батаљон Чачанског партизанског одреда. Три од укупно четири чете Драгачевског батаљона тада су биле на опсади Краљева. Руководилац скојевске организације у Драгачевском батаљону тада је био Милојица Пантелић. Он ми је једног дана рекао да је руководство батаљона одлучило да ме врати у Команду места у Гучу. Чете драгачевског батаљона отишле су за Краљево, а ја сам се једним камионом пребацио за Гучу и јавио се у Команду места.

Убрзо по мојем доласку у Гучу наишао је Павле Савић. По варошици је тада брзо прострујала вест ко је тај омањи човек с лулом у устима. Окупили смо се око њега у дворишту Основне школе и питали га о разним стварима, а он нам је радо одговорио. Његови одговори тих октобарских дана 1941. године на нас младе деловали су као мелем на рану. Тих одговора и касније сам се увек сећао.

Од Павла Савића сам дознао да је учитељ Вито Вуловић раопређен у Штаб Драгачевског батаљона.

Ускоро по сусрету с Павлом Савићем упућен сам у село Негришоре да код другарице Војимирке Јовашевић видим шта је с неким радио-апаратом и писаћом машином, које сам по ослобођењу Гуче донео у Марковицу са Словенцем Фрањом Жоржјом. То ми је добро дошло, јер је то моје село па сам могао да свратим кући и да се пресвучем. Било је то, колико се данас сећам, око 10. октобра.

Нисам још ни отишао код другарице Војимирке, а мојој кући је бануо Вито Вуловић. Обрадовао сам се, јер се дуго нисмо видели. Он ми је испричао да је Павле Савић отишао у Ужице и однео радио-станицу. Кад ми је рекао да је он сада у Штабу Драгачевског батаљона одређен за писара, ја сам га мало пецкао како је наследио деловођу Веља. Рекао ми је да се одмах спремим и да заједно пођемо у Марковицу. Вели да је дошао из Штаба, Драгачевског батаљона. Каже да га је послао Ратко Митровић да пронађемо Мирка Лешника, учитеља из Марибора, Словенца, који је као изгнаник из Словеније с породицом дошао и настанио

се у школи у Негришоррма. Лешник је знао дрбро немачки језик и нас су код њега послали да један летак са српског преведе на немачки језик. Вито Вуловић објашњава ми како ће се тај летак после превођења штампати на немачком језику па ће га затим убацити у опседнуто Краљево. Вели да су Момчило Радосављевић Моле и Ратко Митровић мишљења да је пад Краљева сада најважније војно и политичко питање.

Вито Вуловић је тада из цепа извадио лист папира на коме је пијаћом машином био откуцан текст. Прочитао сам тај текст и добро се сећам да је почињао речима „Хитлеровске слуге“. На дну је био потпис: „командант опсаде“ или „командант блокаде“ — не сећам се тачно који од ова два потписа је стајао у оригиналу.

Вито Вуловић и ја добро смо познавали учитеља Лешника и његову породицу. Био је старији човек. Имао је два сина у партизанима, Ива и Сречка. И ми смо знали да стари Лешник добро зна немачки језик.

Бејаше сунчан дан. Идући према школи у Негришорима, Вито и ја смо успут разговарали о многим питањима. Говорили смо и о тексту оног летка који смо насили да се преведе. Разуме се, највише нас је интересвала намера аутора тог летка. Много нас је занимало какав ће ефекат изазвати тај летак кад се убаци међу немачке војнике у Краљево.

Кад смо стигли до старог учитеља Лешника, наставили смо с њим исти разговор. Лешник је нас двојицу питао каква је разлика између речи „хитлеровске“ и „Хитлерове“ слуге. Ми смо му иекако објашњавали разлику, али сам касније видео да Лешник у преводу није употребио израз „хитлерс>вске“, како је писало у оригиналу, већ је на почетку летка у преводу написао „Хитлерове слуге“. Колико се сећам, Лешник нам је тада објашњавао да се таква разлика у немачком језику не може ни направити. Ја сам у току разшвора питао Вита Вуловића зашто у потпису не стоји „Штаб партизанског одреда“, већ пише „командант блокаде“, а такав командант и не постоји. Вито је, чини ми се, рекао да ће о томе питати Ратка Митровића.

Учитељ Лешник је превео донети текст и превод предао Виту Вуловићу. Испратио нас је, а ми смо му се захвалили и отишли. Вуловић се одмах вратио у Чачак, а ја сам отишао у Гучу.

Шта је даље било с тим летком — не знам. Није ми познато да ли је баш тај превод Мирка Лешника штампан, не знам ни где је летак штампан, нити знам да ли је неко успео да га убаци међу немачке војнике у Краљево.

Овај летак сам видео тек после рата у музејима у Чачку и Краљево. Штампан је на немачком језику. Колико знам, све до 1970. године овај летак се у историјским и другим публикацијама

није помињао. Тек тада се у књизи „Чачански крај у НОБ 1941—1944“, коју је издао Историјски архив у Чачку, објављују најосновнији подаци о овом летку и неки делови из летка, преведени на српскохрватски језик.

Летак се и данас чува у витринама музеја у Краљеву и у Чачку у оригиналу, на немачком језику, а у преводу на наш језик гласи:

„ХИТЛЕРОВЕ СЛУГЕ!

Судбина Краљева је већ запечаћена. Ви ћете сви постати ратни заробљеници као ваши другови из Милановца, Крупња, Лознице, Крушевца, Ниша и многих других гарнизона Грозна дела која сте ви у Краљеву и његовој околини извршили неће вам допустити да вас узмемо у заштиту од освете становништва и других. Једини опас је да се ви сами добро-Бољно предате трупима које су блокирале Краљево. Учините то одмах, иначе биће то касно. Вас који старите, жене и деца већ дуго година очекују. Желите ли да их опет видите или хоћете да ваша тела у српској земљи заувек остану?

Размислите добро и не чините то оувише касно. Ко се сам преда пре нашег напада неће му ое ништа догодити и тај долази под нашу заштиту.

КОМАНДАНТ БЛОКАДЕ"

По ономе што ми је Витомир Вуловић рекао када је дошао мојој кући и донео оригиналан текст да га однесемо Мирку Лешнику на превођење, ја сматрам да је летак припремљен у Штабу Чачанског партизанског одреда. Вуловић је преведен текст однео у Чачак и вероватно је у Чачку и штампан. Ја сам се са Вуловићем виђао и касније, истина доста ретко, али о овоме летку никад нисам с њим разговарао. Тек после 1970. године овај летак почели су у својим књигама да помињу Дојчило Митровић, др Коча Јончић, Недељко Јешић и Младен Стефановић, Радован Маринковић, Томислав Протић и Јован Радољановић, Милојица Пантелић и Владимир Никшић. Они су летак помињали углавном епизодни и давали о њему само опште податке. Аутори се не слажу око тога где је настала миоа да се овакав летак штампа. Није јасно да ли су о штампању летка кон>султовани Главни штаб Србије или Врховни штаб. Није чак сигурно да ли је летак штампан у Чачку или неком другом месту. Још има штампарских радника, а има друшва и другарица који су тада радили у Чачку на пословима агит-пропа. Можда би неко од њих могао више да каже о овом летку. Ако су леци стигли до немачких војника у опседнутом Краљебу, можда би неко од живих могао и о томе нешто да каже. За сада је сигурно једино да је летак штампан на немачком језику, да је био намењен опкољеним немачким јединицама у Краљеву у јесен 1941. године и да у два музеја постоје сачувани примерци тог летка.

Милета СТАНИЋ